

SHE'RIY TARJIMADA MUVIZANAT VA MUVOFIQLIK

Iskandar Sattibaev

Andijon shahar 1-son ixtisoslashgan maktab

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14533336>

Abstract: The research aims at investigating the phenomenon of adequacy and equivalency in poetic translation from English into Uzbek. The work addresses such aspects of adequacy as semantic adequacy, structural adequacy, pragmatic adequacy, and so on.

Kalit soʻzlar: she'riy tarjima, muvozanat, muvofiqlik, ma'noviy muvozanat, sturukturaviy muvozanat, pragmatik muvozanat.

Key words: poetic translation, adequacy, equivalency, semantic equivalency, structural equivalency, pragmatic equivalency.

Kirish:

She'riy asarlarni tarjima qilish murakkab vazifa boʻlib, asliyatdagi shoir lirikasini boshqa tilga tarjima qilishda quyidagicha savol yuzaga keladi: she'r, boshqa tilga tarjima qilinganda, asl tildagi matnga aynan mos kelishi kerakmi yoki mualliflik maqsadini yanada aniqroq ifoda etish uchun zarur boʻlgan chekinishlar qilishga ruxsat etiladimi? Shuningdek, she'riy matnni tarjima qilishda yana bir savol tugʻiladi: tarjima qilingan matn tarjima tilining oʻziga xos xususiyatlariga mos kelishi kerakmi yoki aksincha, u oʻquvchiga asl til madaniy rang-barangligini va oʻziga xosligini yetkazishi kerakmi?¹

Albatta, muallif asliyatda biror asar yaratar ekan, xoh nazmiy boʻlsin, xoh nasriy boʻlsin, uning istiqbolda qaysi tillarga qay tarzda tarjima qilinish masalasiga alohida ahamiyat qaratmasligi tabiiy. Biroq, xorijiy tildagi asarni tarjima qilish orqali uni boshqa tildagi oʻquvchilarga yetkazishni maqsad qilgan tarjima albatta yuqoridagi savollarni oʻziga berishi shart. She'riy tarjima jarayoni ushbu savollarga yechim topishni taqozo etar ekan, tarjimadagi muhim unsur boʻlmish *muvozanat (adekvatlik)*ni alohida tahlil qilish zarurati vujudga keladi.

Sirojiddinov Sh. va Odilova G. larning “Словарь иностранных слов”, Barxudarov L. va Nayda Y. kabi manbalarga asoslangan holda ta'kidlashlaricha, *adekvat* soʻzi lotincha “adaequatus” soʻzidan olingan boʻlib, “oʻxshash”, “bir xil”, “teng”, “toʻla mos”, “bir-biriga aynan oʻxshash” kabi maʼnolarni anglatadi. Oʻzbek tarjimashunosligida bu atama “*muvozanat*” deb yuritiladi. Ayrim tarjimashunoslar fikricha, tarjima qilinayotgan til meʼyoriga qatʼiy amal qilgan holda asosiy mazmunni berish ekvivalent tarjima boʻlib, bu maqbul holatdir. Yana olimlar muvozanatni formal va dinamik muvozanat oʻlaroq ikki turga ajratishadi. Formal muvozanatda taqdim etilayotgan axborot nasriy janrda boʻlsa, nasr, she'riy janrda boʻlsa, oʻsha janr qoidalariga toʻla muvofirlashtirilgan boʻlmogʻi muhim. Dinamik ekvivalentlikda esa maʼno jihatdan umumiy yaqinlikka eʼtibor qaratiladi.²

Bundan tashqari *muvozanat* tushunchasi *muvofiqlik* tushunchasi bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, bu tushuncha tarjimashunoslikda turli xil talqinlarga ega. Tarjima *muvozanati* odatda "tarjimaning oʻzaro til kommunikatsiyasining aniq aktiga qoʻyiladigan talab va sharoitlarga mosligini" anglatadi.³

¹ Минченко Е. Г., Никитинская Л. В. Способы достижения поэтической эквивалентности при переводе на примере трех переводов стихотворения “A man’s a man for a’ that” Роберта Бернса на русский. – Чебоксары. – С. 337

² Sirojiddinov Sh. Odilova G. Badiiy tarjima asoslari. – Toshkent, 2011. – B. 49

³ Жутовская Н.М., Поэтический перевод и проблема адекватности. – С. 342

Bu shuni anglatadiki, tarjimaga oid muvozanat yoki adekvatlik deganda tarjima uchun qo'yilgan mezonlar, tamoyillar hamda qonun-qoidalarga amal qilgan holda she'riy asarni o'g'irishni tushunish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Bespalova N. o'zining *“Особенности перевода поэтического текста с русского на английский язык”* nomli maqolasida ushbu masalaga to'xtalar ekan, Mashhur adib V. Vulf va tadqiqotchi A. Lipgardan iqtibos keltirgan holda, tarjimani yo'qotishsiz amalga oshirish imkonsiz ekanligi, biroq bu omil tarjima jarayoni uchun to'siq bo'lmasligi kerakligini ta'kidlaydi.⁴

Modomiki tarjima jarayonida yo'qotishlarning ro'y berishi muqarrar ekan, bunda muvozanatni saqlagan holda tarjimani maksimal darajada asliyatga yaqinlashtirish lozim bo'ladi. Tabiiyki muvozanat masalasida ko'plab olim, ijodkor va mutaxassislar fikr bildirgan bo'lib, ularning ba'zilar bilan tanishish o'rinlidir.

Aniqroq aytadigan bo'lsak, obrazga to'la mos keluvchi, ya'ni pragmatik jihatdan muvozanatli tarjima, A matnning yo'naltirilgan pragmatikasini B matnda tarjima tili vositalari orqali qayta tiklaydi. U tarjima tilidagi yangi matnni shunchaki grammatik-semantik o'zgarishlar bilan emas, balki pragmatik qayta tiklash orqali yaratadi. Bunday qayta tiklash tarjimaning zarurati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, tarjima maqsadiga eng yaxshi xizmat qiladigan pragmatikaga intilish zarurdir.⁵

Ko'rinib turibdiki, tarjimadagi muvozanatni ta'minlash uchun asliyat tilidagi leksik, grammatik va boshqa omillarni tarjima tilida ifodalashdan tashqari muallifning asl maqsadi, uning matndan tashqaridagi o'y va kechinmalarini ham e'tiborga olish talab qilinar ekan.

Qolaversa, muvozanatli (adekvat) tarjima — bu tarjima jarayonida pragmatik maqsadlarni maksimal darajada bajarishga imkon beruvchi, tarjima tilidagi me'yor va tildan foydalanishga oid urflarni buzmay, shu turdagi matnlar uchun janr va uslubiy talablarni inobatga oluvchi, hamda ijtimoiy jihatdan tan olingan tarjima me'yoriga mos keladigan tarjima hisoblanadi. Norasmiy ma'noda "muvozanatli tarjima" deganda "yaxshi" tarjima tushuniladi, ya'ni bu tarjima kommunikatorlarning yoki tarjima sifatini baholovchilarning kutgan umidlarini oqlaydi.⁶

References:

1. Беспалова Н. В. Особенности перевода поэтического текста с русского на английский язык //Перевод в меняющемся мире: материалы Международной научно-практической конференции (Саранск, 19-20 марта 2015 г.). М.: Издательский центр «Азбуковник». – 2015. – С. 20
2. Жутовская Н. М. Поэтический перевод и проблема адекватности. – С. 342
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) – М., 1990. – С. 233
4. Минченко Е. Г., Никитинская Л. В. Способы достижения поэтической эквивалентности при переводе на примере трех переводов стихотворения “A man’s a man for a’ that” Роберта Бернса на русский. – Чебоксары. – С. 337
5. Нойберт А. Прагматика и стилистика перевода. – Москва, 1978. – С. 196
6. Sirojiddinov Sh., Odilova G. Badiiy tarjima asoslari. – Toshkent, 2011. – B. 49

⁴ Беспалова Н. В. Особенности перевода поэтического текста с русского на английский язык //Перевод в меняющемся мире: материалы Международной научно-практической конференции (Саранск, 19-20 марта 2015 г.). М.: Издательский центр «Азбуковник». – 2015. – С. 20

⁵ Нойберт А. Прагматика и стилистика перевода. – Москва. 1978. – С. 196

⁶ Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) – М., 1990. – С. 233